Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
MACIEJA SZPUNARJA,
predstavljeni 12. aprila 2018 [1]

Zadeva C-335/17

Neli Valcheva
proti
Georgiosu Babanarakisu

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Varhoven kasatsionen sad (vrhovno kasacijsko sodišče, Bolgarija))

„Predhodno odločanje – Pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah – Uredba (ES) št. 2201/2003 – Področje uporabe – Pojem ‚pravica do stikov z otrokom' – Uporaba za stare starše"

I. Uvod

1. Babica želi izvrševati pravico do stikov s svojim vnukom. Ali spor, katerega predmet je tak predlog, spada na področje uporabe Uredbe (ES) št. 2201/2003 [2]? To je v bistvu vprašanje, ki ga postavlja Varhoven kasatsionen sad (vrhovno kasacijsko sodišče, Bolgarija).

2. S to zadevo se torej Sodišču ponuja priložnost, da prvič odloči o uporabi Uredbe št. 2201/2003 za predlog starih staršev, da se jim prizna pravica do stikov z otrokom, da bi se ugotovilo, ali je treba sodišče, pristojno za odločitev o ureditvi izvrševanja take pravice, določiti na podlagi navedene uredbe ali na podlagi pravil mednarodnega zasebnega prava držav članic. S to uredbo se priznava pristojnost sodišč otrokovega običajnega prebivališča zlasti na podlagi merila povezanosti. Namen analize v nadaljevanju je torej določiti pristojno sodišče na področju pravice do stikov z otrokom, ne da bi se obravnavala materialnopravna vprašanja.

3. Predvsem je treba poudariti, da te zadeve ni mogoče analizirati neodvisno od temeljnega vprašanja, to je vprašanja pomena, ki ga ima za otroka vzdrževanje osebnih odnosov z njegovimi starimi starši, če ti stiki niso v nasprotju z otrokovo koristjo. Zato je treba zdaj Uredbo št. 2201/2003 v zadevah starševske odgovornosti razlagati z vidika načela prevlade otrokove koristi.

1 Jezik izvirnika: francoščina.

2 Uredba Sveta z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1347/2000 (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 6, str. 243).

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

1. Listina

4. Člen 7 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina), naslovljen „Spoštovanje zasebnega in družinskega življenja“, določa:

„Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, stanovanja ter komunikacij.“

5. V členu 24(2) Listine je navedeno, da se morajo „[p]ri vseh ukrepih javnih organov ali zasebnih ustanov, ki se nanašajo na otroke, […] upoštevati predvsem koristi otroka“.

2. Uredba št. 2201/2003

6. Iz uvodne izjave 2 Uredbe št. 2201/2003 je razvidno, da je „Evropski svet […] v Tampereju podprl načelo medsebojnega priznavanja sodnih odločb kot temelj za oblikovanje resničnega pravosodnega prostora in opredelil pravico do stikov z otrokom kot prednostno nalogo“.

7. V uvodni izjavi 5 te uredbe je navedeno, da ta uredba, „[d]a bi se zagotovila enakost za vse otroke, zajema […] vse odločbe o starševski odgovornosti, vključno z ukrepi za zaščito otrok, neodvisno od kakršne koli povezave s postopki v zakonskih sporih“.

8. V uvodni izjavi 12 te uredbe je navedeno, da so „[t]emelji pristojnosti v zadevah starševske odgovornosti, določeni v tej uredbi, […] oblikovani tako, da kar najbolj upoštevajo interese otroka, zlasti kriterij povezanosti. To pomeni, da je v prvi vrsti pristojna država članica, v kateri ima otrok običajno prebivališče, z izjemo nekaterih primerov spremembe otrokovega prebivališča ali v skladu s sporazumom med nosilcema starševske odgovornosti.“

9. Člen 1 Uredbe št. 2201/2003 v zvezi z njenim področjem uporabe določa:

„1. Ta uredba se uporablja ne glede na vrsto sodišča v civilnih zadevah, ki se nanašajo na:

(a) razvezo, prenehanje življenjske skupnosti ali razveljavitev zakonske zveze;

(b) podelitev, izvrševanje, prenos, omejitev ali odvzem starševske odgovornosti.

2. Zadeve iz odstavka 1(b) lahko zlasti zadevajo:

(a) pravice do varstva in vzgoje otroka in pravice do stikov z otrokom;

[…]“

10. Člen 2 te uredbe v točkah 1, 7, 8, 9 in 10 vsebuje naslednje opredelitve:

„1. ‚sodišče‘ pomeni vse organe v državi članici, ki so v skladu s členom 1 pristojni za odločanje o zadevah s področja uporabe te uredbe;

[…]

7. ‚starševska odgovornost' pomeni vse pravice in dolžnosti v zvezi z osebnostjo ali s premoženjem otroka, ki so fizični ali pravni osebi podeljene s sodno odločbo, po samem zakonu ali s pravno veljavnim dogovorom. Izraz zajema [zlasti] pravice do varstva in vzgoje otroka in pravice do stikov z otrokom;

8. ‚nosilec starševske odgovornosti' pomeni osebo, ki ima starševsko odgovornost do otroka;

9. ‚pravice do varstva in vzgoje' vključujejo pravice in dolžnosti, ki se nanašajo na skrb za otrokovo osebnost in zlasti pravico določitve kraja otrokovega prebivališča;

10. ‚pravice do stikov z otrokom' vključujejo zlasti pravico, da se otrok v omejenem časovnem obdobju lahko odpelje v kraj, ki ni isti, kakor njegovo običajno prebivališče;".

11. Člen 8 navedene uredbe v zvezi s splošno pristojnostjo določa:

„1. Sodišča države članice so pristojna v zadevah starševske odgovornosti v zvezi z otrokom, ki običajno prebiva v tisti državi članici v trenutku, ko je sodišče začelo postopek.

2. Odstavek 1 se uporablja ob upoštevanju členov 9, 10 in 12."

B. Bolgarsko pravo

12. Člen 128 Semeen kodets (družinski zakonik) v zvezi s pravico do stikov, ki jo imajo družinski člani, določa:

„1. Dedek in babica lahko Rayonen sad (okrajno sodišče, Bolgarija) v kraju trenutnega stalnega prebivališča otroka predlagata, naj sprejme ukrepe v zvezi z njuno pravico do stikov, če je to v korist otroka. To pravico ima tudi otrok.

2. Sodišče ustrezno uporablja člen 59(8) in (9).

3. Če tisti od staršev, ki mu je sodišče dodelilo pravico do stikov, te pravice začasno ne more izvrševati zaradi odsotnosti ali bolezni, lahko to pravico izvršujeta babica in dedek otroka."

13. Zakon za litsata i semeystvoto (zakon o osebah in družini) (DV št. 182 z dne 9. avgusta 1949, v spremenjeni različici, objavljeni v DV št. 120 z dne 29. decembra 2002) v členu 4 določa:

„Osebe, starejše od 14 let in mlajše od 18 let, so mladoletni najstniki.

Za izvršitev pravnih dejanj potrebujejo soglasje staršev ali skrbnikov, vendar lahko sami opravljajo preprosta vsakdanja opravila za zadovoljitev lastnih potreb in razpolagajo s sredstvi, ki so jih pridobili s svojim delom."

III. Dejansko stanje v sporu o glavni stvari, vprašanje za predhodno odločanje in postopek pred Sodiščem

14. Neli Valcheva je mati Mariane Koleve in babica Christosa Babanarakisa, rojenega 8. aprila 2002 v zakonski zvezi M. Koleve in Georgiosa Babanarakisa. To zakonsko zvezo je grško sodišče razvezalo in C. Babanarakisa dodelilo v varstvo in vzgojo njegovemu očetu. Grško sodišče je določilo tudi pogoje za izvrševanje pravice do stikov med materjo in otrokom, in sicer po internetu in telefonu ter z nekajurnimi osebnimi srečanji v Grčiji enkrat mesečno.

15. Potem ko je N. Valcheva zatrdila, da ji niso omogočeni kakovostni stiki z vnukom in da je grške organe neuspešno prosila za podporo, je Rayonen sad (okrajno sodišče, Bolgarija) v skladu s členom 128 družinskega zakonika predlagala, naj določi pogoje za izvrševanje njene pravice do stikov z mladoletnim vnukom. Predlagala je, naj se ji dovoli, da otroka redno obišče en konec tedna vsak mesec in da ta pri njej dvakrat letno preživi dva ali tri tedne med počitnicami.

16. Rayonen sad (okrajno sodišče) je ugotovilo, da ni pristojno za preučitev predloga N. Valcheve. Okrazhen sad de Burgas (okrožno sodišče v Burgasu, Bolgarija) je v pritožbenem postopku potrdilo prvostopenjsko odločbo, pri čemer se je oprlo na Uredbo št. 2201/2003. Odločilo je, da se ta uredba uporablja za zadeve v zvezi s pravico širšega družinskega kroga, ki vključuje stare starše, do stikov z otrokom in da so na podlagi člena 8 te uredbe pristojna sodišča države članice, v kateri ima otrok običajno prebivališče v trenutku, ko ta sodišča začnejo postopek, in sicer grška sodišča.

17. N. Valcheva je vložila kasacijsko pritožbo pri Varhoven kasatsionen sad (vrhovno kasacijsko sodišče). To sodišče navaja, da se strinja s stališčem višjega sodišča, vendar dodaja, da je zanj bistveno ugotoviti, ali se Uredba št. 2201/2003 uporablja za pravico starih staršev do stikov, da bi se določilo pristojno sodišče.

18. V teh okoliščinah je Varhoven kasatsionen sad (vrhovno kasacijsko sodišče) s sodbo z dne 29. maja 2017, ki je v sodno tajništvo Sodišča prispela 6. junija 2017, prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali se pojem ‚pravica do stikov z otrokom' iz člena 1(2)(a) in člena 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 razlaga tako, da ne zajema le stikov med starši in otrokom, temveč tudi stike drugih sorodnikov z otrokom, ki niso starši, in sicer starih staršev?"

19. Predlog za sprejetje predhodne odločbe je bil zainteresiranim strankam vročen 6. julija 2017. Drugo obvestilo o tem predlogu je bilo toženi stranki v postopku v glavni stvari poslano 15. septembra 2017. Zainteresiranim strankam je bil za vložitev pisnih stališč določen rok, ki se je iztekel med 18. septembrom in 4. decembrom 2017. Predložitveno sodišče in te stranke so bili ob tej vročitvi obveščeni o odločitvi Sodišča, da bo ta predlog za sprejetje predhodne odločbe obravnavan prednostno v skladu s členom 53(3) Poslovnika Sodišča.

20. Pisni stališči sta Sodišču predložili Češka republika in Evropska komisija. Ker nobena stranka ni predlagala, naj se opravi obravnava, je Sodišče odločilo, da bo razsodilo brez nje.

IV. Analiza

21. V položaju, obravnavanem v postopku v glavni stvari, je N. Valcheva bolgarska državljanka in babica mladoletnika, rojenega 8. aprila 2002, po materini strani.[3] Otrok od razveze zakonske zveze svojih staršev običajno prebiva v Grčiji s svojim očetom, ki je grški državljan. Njegova babica želi pridobiti pravico do stikov s svojim vnukom.

3 Predložitveno sodišče pojasnjuje, da v bolgarskem pravu obstaja razlika med mladoletniki, mlajšimi od 14 let („maloletni"), in mladoletniki, starimi od 14 do 18 let („nepalnoletni", dobesedno „nepolnoletni", ki imajo omejeno poslovno sposobnost). V zvezi s tem je treba pojasniti, da se Uredba št. 2201/2003 uporablja za vse „otroke" brez razlikovanja in da ni bila določena nobena starostna omejitev. Doktrina meni, da „[k]er to ni določeno in ker ne obstaja samostojna skupnostna opredelitev pojma ‚otrok', bo treba v nacionalnih pravih preveriti, do katere starosti je nekdo otrok", glej Corneloup, S., „Les règles de compétence relatives à la responsabilité parentale", *Le nouveau droit communautaire du divorce et de la responsabilité parentale*, predstavitve s simpozija, ki ga je 7. in 8. aprila 2005 organiziral Centre de droit de la famille (center za družinsko pravo) pri Univerzi Lyon III, Dalloz, 2005, str. od 69 do 84.

22. Ker pa je bil glede na navedbe predložitvenega sodišča otrok dodeljen v varstvo in vzgojo očetu, medtem ko ima mati samo pravico do stikov z otrokom, se postavlja vprašanje, ali se lahko eden od starih staršev, ki želi vzdrževati osebni odnos z vnukom, sklicuje na pravila o pristojnosti iz Uredbe št. 2201/2003, ko predlaga priznanje pravice do stikov.

A. Splošne ugotovitve

23. Preden se lotim obravnave vprašanja za predhodno odločanje, se mi zdi koristno navesti nekaj splošnih preudarkov, na podlagi katerih bo mogoče opredeliti okvir, v katerega se umešča Uredba št. 2201/2003. Ti preudarki se nanašajo na vpliv evropskega povezovanja na pristojnosti Unije na področju mednarodnega zasebnega prava, družbeno-gospodarsko ozadje te uredbe in prevlado otrokove koristi.

1. Evropsko povezovanje in mednarodno zasebno pravo

24. Od objave obrazložitvenega poročila o Bruseljski konvenciji z dne 28. maja 1998 [4] je minilo skoraj 20 let. V tem poročilu je bila upravičeno poudarjena nujnost obravnave vprašanj, ki se pojavljajo v družinskem pravu, z vidika evropskega povezovanja. V 90. letih 20. stoletja je bilo namreč vprašanje „prenosa [zasebnega prava] v pristojnost Skupnosti“ zelo pomembno v akademskih programih, raziskovalnih projektih in na univerzitetnih konferencah. [5] Zlasti je bil iz programov predavanj na Académie de droit international de la Haye (akademija za mednarodno pravo v Haagu) [6] razviden interes za rezultate teh razprav in razmislekov o vplivu „skupnostnih“ pravil na mednarodno zasebno pravo ter o posledicah evropskega povezovanja za razvoj tega prava.

25. To je med drugim pomenilo, da je razvoj Unije in njenih ciljev dejansko vplival na njene pristojnosti na področju mednarodnega zasebnega prava. Vloga evropskega mednarodnega zasebnega prava, ki je bila glede na prvotni cilj vzpostavitve skupnega trga sprva zelo omejena, je namreč imela koristi od uvedbe drugega cilja, to je evropskega državljanstva, ki je Uniji omogočil, da je presegla meje zgolj gospodarskega povezovanja in se usmerila v Evropo državljanov. [7] Poleg tega je po Amsterdamski pogodbi še tretji cilj prispeval k napredovanju evropskega projekta: ustanovitev območja svobode, varnosti in pravice, ki zagotavlja prosto gibanje oseb s tem, da ureja vedno večjo mobilnost državljanov in temu evropskemu državljanstvu daje vsebino, [8] zlasti s pravico do sodnega varstva. [9]

4 Akt Sveta z dne 28. maja 1998 o vzpostavitvi, na podlagi člena K.3 Pogodbe o Evropski uniji, Konvencije o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih zadevah (UL 1998, C 221, str. 1, v nadaljevanju: Bruseljska konvencija iz leta 1998). Obrazložitveno poročilo o Konvenciji, pripravljeni na podlagi člena K.3 Pogodbe o Evropski uniji, o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih, ki ga je pripravila ga. Alegría Borrás, profesorica mednarodnega zasebnega prava na univerzi v Barceloni (UL 1998, C 221, str. 27, v nadaljevanju: poročilo Borrás).

5 Glej med drugim von Hoffman, B. (ur.), *European Private International Law*, Nijmegen, 1998, str. od 13 do 37; Kohler, Ch. „Interrogations sur les sources du droit international privé européen après le Traité d'Amsterdam“, *Revue critique de droit international privé*, 1999, št. 1, str. 1.

6 Glej med drugim Struycken, A.V.M., „Les conséquences de l'intégration européenne sur le développement du droit international privé“, *Recueil des cours*, zvezek 232, 1992, str. od 256 do 383; Fallon, M., „Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré. L'expérience de la Communauté européenne“, *Recueil des cours*, zvezek 253, 1995, str. od 9 do 290, in Borrás, A., „Le droit international privé communautaire: réalités, problèmes et perspectives d'avenir“, *Recueil de cours*, zvezek 317, 2005, str. od 313 do 516.

7 Glej v tem smislu Borrás, A., op. cit., str. od 333 do 369. Glej tudi poročilo Borrás, str. 28: „Evropsko povezovanje je bilo sprva predvsem gospodarski proces in pravni instrumenti so bili torej vzpostavljeni za to vrsto povezovanja. Vendar je v zadnjih letih prišlo do temeljitih sprememb in zdaj povezovanje ni več samo gospodarsko, temveč postopoma in vse močneje vpliva na življenje evropskih državljanov.“

8 V uvodni izjavi 1 Uredbe št. 2201/2003 je ta cilj Unije omenjen s temi besedami: „Evropska skupnost si je zastavila cilj oblikovati območje svobode, varnosti in pravice, v katerem je zagotovljen prost pretok oseb“.

9 Kar zadeva dostop otrok do pravnega varstva in zlasti pravico do vzdrževanja stikov z obema od staršev v čezmejnih zadevah, je posebej pomembna Direktiva o dostopu do pravnega varstva. Direktiva Sveta 2003/8/ES z dne 27. januarja 2003 o izboljšanju dostopa do pravnega varstva v čezmejnih sporih z uvedbo minimalnih skupnih pravil v zvezi s pravno pomočjo pri takih sporih (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 6, str. 90).

V zvezi s to pravico, ki je ključna za izvajanje drugih procesnih in temeljnih pravic, se mi zdi za to, da proces evropskega povezovanja državljanom Unije pomeni določeno stvarnost, očitno in bistveno, da je mogoče doseči „hitre in oprijemljive rezultate“ na področjih, kot sta priznavanje in izvrševanje sodnih odločb.[10]

26. Tak je torej kontekst, v katerega se na splošno umeščajo pravila evropskega mednarodnega zasebnega prava in zlasti pravila o pristojnosti, priznavanju in izvrševanju v sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo iz Uredbe št. 2201/2003.

2. Razvoj družbe in Uredba št. 2201/2003

27. Omenil bi rad tudi posledice sprememb, ki so se v zadnjih desetletjih zgodile v družbi na področju uporabe zakonodaje Unije v zadevah starševske odgovornosti. Tako bo mogoče bolje opredeliti kontekst Uredbe št. 2201/2003 za potrebe analize vprašanja, ki ga je postavilo predložitveno sodišče.

28. Na prvem mestu je treba v zvezi s spremembami družbe v Uniji (in na splošno zahodne družbe) ugotoviti, prvič, da so gospodarske spremembe, povezane z globalizacijo, povzročile globoke spremembe v delovnih razmerjih, posledica tega pa je med drugim, da kraj običajnega prebivališča in kraj dela nista več ista. Prebivati v eni državi članici in delati v drugi državi članici je za del državljanov Unije postalo nekaj običajnega. Položaj pa je bolj zapleten pri državljanih, ki prebivajo v eni državi članici in so za račun družbe, ki ima sedež v drugi državi članici, napoteni v tretjo državo. Te spremembe pomembno vplivajo tudi na družinsko življenje državljanov Unije.

29. Drugič, na življenjski slog državljanov prav tako vplivajo globoke spremembe na družbeno-kulturni ravni. Pojav družin, katerih člani (starši in otroci) imajo dvojno državljanstvo ali pa različno državljanstvo (kar je tesno povezano s prostim gibanjem oseb in splošneje z globalizacijo), različne oblike zveze in skupnega življenja poleg zakonske zveze, med drugim civilnopravna pogodba o solidarnosti (PACS), nove oblike družinskih struktur, zlasti enostarševske, sestavljene ali istospolne družine, ter nove oblike starševstva otrok, rojenih v prejšnji zvezi, rojenih z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo ali posvojenih, je le nekaj primerov. Raznolikost družinskih struktur je torej v sodobni družbi stvarnost. Nekateri od teh pojavov niso zares novi, vendar so se od 60. let 20. stoletja spremembe okrepile in se skokovito razvijale. Te gospodarske in družbeno-kulturne spremembe, katerih številni učinki na življenje državljanov se vztrajno uveljavljajo, v nekaterih primerih zahtevajo ponoven premislek o izhodiščih, na katerih temeljijo pravni sistemi in vsebina njihovih pravil, ter prilagoditev prava, zlasti prava Unije (vključno z evropskim mednarodnim zasebnim pravom).

10 Glej v tem smislu Borrás, A., op. cit., str. 369. Glej tudi Lagarde, P., „En guise de synthèse“, *Quelle architecture pour un code européen de droit international privé*, Fallon, M., Lagarde, P., in Poillot-Peruzzetto, S. (ur.), Peter Lang, 2011, str. od 365 do 388, str. 366: „[z] vidika mednarodnega zasebnega prava to pomeni, da načrtovani zakonik ne bo smel več biti omejen na pravila, ki na gospodarskem področju zagotavljajo uresničevanje štirih velikih svoboščin iz ustanovitvene pogodbe. Evropskemu državljanu bo moral zagotoviti ne samo prosto gibanje v Uniji za potrebe njegove gospodarske dejavnosti, temveč tudi zagotavljati varnost in pravico med njegovim gibanjem v Uniji ne glede na razlog za to gibanje.“

30. Na drugem mestu, kar zadeva zlasti posledice razvoja družbe za Uredbo št. 2201/2003, je treba ugotoviti, da se je v sporih v zvezi z otroki obseg te uredbe znatno povečal v primerjavi z Bruseljsko konvencijo iz leta 1998[11] in Uredbo št. 1347/2000[12]. Medtem ko se je Uredba št. 1347/2000 nanašala samo na civilnopravne postopke v sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo za skupne otroke zakoncev, povezane s postopki v zvezi s prenehanjem (razvezo in razveljavitvijo) zakonske zveze ali prenehanjem življenjske skupnosti,[13] se Uredba št. 2201/2003 zdaj ne glede na naravo sodišča uporablja za „vse spore“ v zvezi s starševsko odgovornostjo. Da bi se zagotovila enakost „vseh otrok“ brez razlikovanja, se ta uredba namreč uporablja za otroke, rojene v prejšnji zvezi, in otroke, rojene zunaj zakonske zveze, ne glede na to, ali imajo starševsko odgovornost starši ali tretja oseba, pri čemer se upoštevajo tudi sestavljene družine.

31. Vendar kljub prizadevanju zakonodajalca Unije, da bi zakonodajo na področju starševske odgovornosti prilagodil razvoju družbe, se družba razvija veliko hitreje, kot poteka proces prilagajanja zakonodaje, in očitno je, da še vedno ostajajo nekatera „nejasna področja“, na katera zakonodaja ne ponuja izrecnega odgovora. Postopek v glavni stvari je primer teh nejasnih področij, nastalih zaradi razvoja družbe zlasti na področju osebnih odnosov otroka z drugimi osebami, s katerimi ga povezujejo pravne ali dejanske „družinske“ vezi (kot je nekdanji zakonec enega od staršev, otrokovi bratje in sestre, stari starši ali partner tistega od staršev, ki je nosilec starševske odgovornosti). Ta nejasna področja lahko vzbujajo včasih paradoksalno negotovost glede obstoja pravice do stikov z otrokom za osebe, ki niso starši, v obravnavanem primeru za stare starše.

32. Kar zadeva natančneje stare starše, ali ni ta negotovost skrb vzbujajoča, če pomislimo, da načeloma in ob upoštevanju otrokove koristi osebni odnos med starimi starši in njihovimi vnuki zlasti v stalno razvijajoči se družbi ostaja bistven vir stabilnosti za otroke in pomemben dejavnik medgeneracijske vezi, ki nedvomno prispevata k oblikovanju otrokove lastne identitete?

3. Načelo prevlade otrokove koristi

33. Tega dela o splošnih preudarkih ne bi mogel končati, ne da bi omenil najpomembnejše načelo Uredbe št. 2201/2003: prevlada otrokove koristi.

11 Ta konvencija ni nikoli začela veljati, saj je bila nadomeščena z Uredbo Sveta (ES) št. 1347/2000 z dne 29. maja 2000 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 1, str. 209), potem ko je bilo pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah „preneseno v pristojnost Skupnosti“ s prestavitvijo upoštevnega poglavja nekdanjega tretjega stebra v prvi steber (tretji del, naslov IV, Pogodbe ES) z začetkom veljavnosti Amsterdamske pogodbe 1. maja 1999.

12 Od sprejetja Uredbe št. 1347/2000 se je njeno področje uporabe štelo za zelo omejeno. V zvezi s pozitivnimi in negativnimi vidiki te uredbe glej Borrás, A., „Le règlement nº 1347/2000 sur la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale des enfants communs“, *Petites affiches*, 2002, št. 248, str. 12. „[K]aotično in hitro nadomestitev aktov zgolj na področju razpada zveze in starševske odgovornosti“ je med drugim mogoče pojasniti med drugim z raznolikostjo nacionalnih tradicij, ki so bolj izrazite in občutljive kot na premoženjskem področju, glej Ancel, B., in Muir Watt, H., „L'intérêt supérieur de l'enfant dans le concert des juridictions: le règlement Bruxelles II bis“, *Revue critique de droit international privé*, 2005, št. 94 (4), str. od 569 do 586.

13 Povedano drugače, Uredba št. 1347/2000 se ni uporabljala za otroke, rojene zunaj zakonske zveze v krizi, niti za varstvo otrok, rojenih paru, ki nima zakonske krize. Borrás, A., str. 12. V zvezi z Uredbo št. 1347/2000 glej zlasti Gaudemet-Tallon, H., „Le règlement nº 1347/2000 […]“, *Journal de droit international*, 2001, str. 381.

34. To je eno od načel, ki prežemajo pravni red Unije.[14] Ne le, da so v zvezi s tem vse države članice ratificirale Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah,[15] temveč je poleg tega Sodišče že imelo priložnost opozoriti, da je ta konvencija zavezujoča za vsako državo članico in da to besedilo sodi med mednarodne instrumente za zaščito človekovih pravic, ki jih Sodišče upošteva pri uporabi splošnih načel prava Unije.[16] Poleg tega člen 3(3) PEU določa najprej, da „Unija vzpostavi notranji trg“, in nato, da Unija „spodbuja […] pravičnost […], solidarnost med generacijami in varstvo pravic otrok“.[17]

35. Uredba št. 2201/2003 temelji na načelu prevlade otrokove koristi in spoštovanju njegovih pravic. V njeni uvodni izjavi 33 je namreč navedeno, da je njen namen predvsem zagotoviti spoštovanje temeljnih otrokovih pravic, kakor so določene v členu 24 Listine. V tem členu so otroci priznani kot neodvisni in samostojni imetniki pravic, pri čemer morajo javni organi in zasebne ustanove upoštevati predvsem koristi otroka.[18] V zvezi s tem je treba omeniti tudi člen 7 Listine o spoštovanju zasebnega in družinskega življenja.

36. Kar zadeva, natančneje, pravila o pristojnosti v zadevah starševske odgovornosti, določena v Uredbi št. 2201/2003, so ta oblikovana tako, da kar najbolj upoštevajo navedeno načelo in zlasti merilo povezanosti. Torej so sodišča v kraju običajnega prebivališča otroka tista, ki so najbolj primerna za reševanje vseh vprašanj v zvezi s starševsko odgovornostjo in posledično v zvezi s pravico do stikov z otrokom.[19] Poleg tega Uredba št. 2201/2003 omogoča, da pristojno sodišče v interesu otroka izjemoma in pod določenimi pogoji prenese zadevo na sodišče druge države članice, če je to sodišče bolj primerno za odločanje o zadevi.[20]

37. Nazadnje, Sodišče je prevlado otrokove koristi razumelo kot prizmo, skozi katero je treba brati določbe prava Unije.[21] V sodni praksi se sklicuje na interes otroka, da nadaljuje družinsko življenje, ki je varovano tudi s temeljno pravico do spoštovanja družinskega življenja, zagotovljeno s členom 8 Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.[22]

38. Zato ni dvoma, da mora načelo prevlade otrokove koristi voditi vsako teleološko razlago določb Uredbe št. 2201/2003, ki se kot v obravnavani zadevi nanaša na predlog za priznanje pravice starih staršev do stikov z otrokom. K temu se bom vrnil v nadaljevanju.

14 Za pregled pravnega reda Unije v zvezi z otrokovimi pravicami glej Evropska komisija, GD za pravosodje, *EU Acquis and Policy Documents on the Rights of the Child*, december 2015, str. od 1 do 83. Glej tudi sklepne predloge generalnega pravobranilca M. Szpunarja v zadevi Chavez-Vilchez in drugi (C-133/15, EU:C:2016:659, točka 42).

15 Konvencija, sklenjena 20. novembra 1989 v New Yorku. Člen 3(1) te konvencije določa, da morajo biti „[p]ri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, […] otrokove koristi glavno vodilo“.

16 Glej sodbo z dne 27. junija 2006, Parlament/Svet (C-540/03, EU:C:2006:429, točka 37 in navedena sodna praksa).

17 Varstvo pravic otrok je tudi pomemben vidik zunanje politike Unije. Glej člen 3(5) PEU.

18 Člen 24 Listine določa tri temeljna načela pravic otrok: pravico do svobodnega izražanja njihovega mnenja v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo (člen 24(1)), pravico, da mora biti pri vseh ukrepih, ki se nanašajo na otroke, glavno vodilo korist otroka (člen 24(2)), in pravico do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema od staršev, če to ni v nasprotju z njegovimi koristmi (člen 24(3)).

19 Glej tudi uvodno izjavo 12 in člen 8 Uredbe št. 2201/2003.

20 Glej tudi uvodno izjavo 13 in člen 15 Uredbe št. 2201/2003. Omeniti je treba še, da je v tej uredbi posebna pozornost namenjena zaslišanju otroka. Glej v zvezi s tem uvodno izjavo 19 ter člen 41(2)(c) in člen 42(2)(a) Uredbe št. 2201/2003.

21 V zvezi z Uredbo št. 2201/2003 glej med drugim sodbi z dne 11. julija 2008, Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, točki 48 in 51), in z dne 2. aprila 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, točki 61 in 64). Glej tudi sklepne predloge generalne pravobranilke E. Sharpston v zadevi Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:377, točka 20). Glej tudi sodbo z dne 13. septembra 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, točke 66, 81 in 85), ter sklepne predloge generalnega pravobranilca M. Szpunarja v zadevah Rendón Marín in CS (C-165/14 in C-304/14, EU:C:2016:75, točka 174).

22 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisana v Rimu 4. novembra 1950 (v nadaljevanju: EKČP).

B. Vprašanje za predhodno odločanje

39. Predložitveno sodišče s svojim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba pojem „pravica do stikov z otrokom“ iz člena 1(2)(a) in člena 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 razlagati tako, da zajema pravico starih staršev do stikov z vnuki.

40. Čeprav je pojem „pravica do stikov z otrokom“ izrecno omenjen v členu 1(2)(a) in členu 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003, pa v teh določbah ni izrecno določeno, ali ta pravica zajema pravico oseb, ki niso starši, do stikov z otrokom ali ne.

41. Zato je treba za razlago teh določb upoštevati ne le njuno besedilo, temveč tudi kontekst in cilje, ki se uresničujejo z Uredbo št. 2201/2003.

42. Takoj je treba opozoriti, da sta češka vlada in Komisija v zvezi s pojmom starševska odgovornost in ciljem Uredbe št. 2201/2003 v svojih pisnih stališčih zlasti na podlagi besedila te uredbe zagovarjali stališče, da se navedena uredba uporablja za pravico starih staršev do stikov z otrokom. Zdi se, da se predložitveno sodišče v predložitveni odločbi strinja s tem mnenjem.[23]

1. Besedilo in sistematika določb Uredbe št. 2201/2003

43. Člen 1 Uredbe št. 2201/2003 v zvezi s starševsko odgovornostjo določa, da se ta uredba uporablja ne glede na vrsto sodišča v civilnih zadevah, ki se nanašajo na „podelitev, izvrševanje, prenos, omejitev ali odvzem [te] odgovornosti“. Da bi lahko ustrezno opredelil področje uporabe Uredbe št. 2201/2003,[24] je bilo za zakonodajalca Unije pomembno, da je pojasnil pojem starševske odgovornosti. Ta namreč ni bil opredeljen niti v Bruseljski konvenciji iz leta 1998[25] niti v Uredbi št. 1347/2000. Zakonodajalec se je zato odločil za enotno opredelitev pojma starševska odgovornost.[26] Ta je v členu 2, točka 7, Uredbe št. 2201/2003 opredeljena kot „vse pravice in dolžnosti v zvezi z osebnostjo ali s premoženjem otroka, ki so fizični ali pravni osebi podeljene s sodno odločbo, po samem zakonu ali s pravno veljavnim dogovorom“. Posledično so lahko nosilci starševske odgovornosti tako fizične kot pravne osebe.[27] Poleg tega pojem starševska odgovornost zajema „[zlasti]“ pravice do varstva in vzgoje otroka in pravice do stikov z otrokom, kar pomeni, da jo je mogoče razdeliti na ta elementa.[28] Zato so lahko v smislu Uredbe št. 2201/2003 tako nosilci pravic do varstva in vzgoje otroka kot nosilci pravic do stikov z otrokom opredeljeni kot nosilci starševske odgovornosti, ki zajema zlasti ti dve pravici.[29]

23 Predložitveno sodišče namreč v točki 5.3 predložitvene odločbe navaja, da „[č]eprav to ni neposredno razvidno iz ubeseditve […], se lahko to ugotovi na podlagi sistematike, vsebine in cilja Uredbe“.

24 Glej točko 30 teh sklepnih predlogov.

25 V zvezi s pojmom starševska odgovornost v Bruseljski konvenciji iz leta 1998 je v poročilu Borrás navedeno, da bi bilo treba ta pojem „natančneje določiti v notranjem pravu države članice, v kateri se obravnava vprašanje odgovornosti“. Tako so bile pravice in dolžnosti staršev v tej konvenciji opredeljene z nacionalnim pravom.

26 V nasprotju z Bruseljsko konvencijo iz leta 1998 pa je bila za uporabo Uredbe št. 2201/2003 potrebna avtonomna razlaga starševske odgovornosti, kar je bilo nazadnje potrjeno z opredelitvijo tega pojma v členu 2, točka 7, te uredbe. Glej v tem smislu Pintens, W., v: Magnus, U., in Mankowski, P. (ur.), *Brussels II bis Regulation*, European Commentaries on Private International Law, Sellier European Law Publishers, 2016, člen 1, točka 59, in člen 2, točka 19.

27 Povsem drugačno je vprašanje določitve nosilca starševske odgovornosti. Uredba št. 2201/2003 ne določa, katera oseba mora biti nosilec starševske odgovornosti in za določitev nosilca zlasti pravice do varstva in vzgoje ter pravice do stikov z otrokom napotuje na države članice. Glej v tem smislu sodbo z dne 5. oktobra 2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, točke od 40 do 43).

28 Pravice do varstva in vzgoje so v členu 2, točka 9, Uredbe št. 2201/2003 opredeljene kot „pravice in dolžnosti, ki se nanašajo na skrb za otrokovo osebnost in zlasti pravico določitve kraja otrokovega prebivališča“. O tem pojmu glej sodbo z dne 5. oktobra 2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, točke od 40 do 43).

29 Glej v zvezi s tem Francq, S., „La responsabilité parentale en droit international privé. Entrée en vigueur du règlement Bruxelles II bis et du Code de droit international privé“, *Revue trimestrielle de droit familial*, 2005, št. 3, str. od 691 do 711. Glej tudi Pintens, W., op. cit., člen 2, točka 23. Ta avtorja sicer menita, da je eden od starih staršev, ki je nosilec pravice do stikov z vnukom, tudi nosilec starševske odgovornosti v smislu Uredbe št. 2201/2003. Vendar je treba omeniti, da so v nekaterih nacionalnih pravih nosilci starševske odgovornosti samo starši, medtem ko imajo tretje osebe samo omejena pooblastila, tudi če jim je priznana pravica do stikov z otrokom.

44. Pravice do stikov z otrokom so v členu 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 opredeljene kot „zlasti pravic[a], da se otroka v omejenem časovnem obdobju lahko odpelje v kraj, ki ni isti kakor njegovo običajno prebivališče“. Ta opredelitev vsebuje torej samo en del vsebine pravice do stikov z otrokom, ne da bi bilo navedeno, katere osebe so lahko nosilci te pravice. [30]

45. V členu 2, točka 8, Uredbe št. 2201/2003 pa je nosilec starševske odgovornosti opredeljen kot „oseb[a], ki ima starševsko odgovornost do otroka“. [31]

46. Po mojem mnenju iz razlage člena 2, točke 7, 8 in 10, Uredbe št. 2201/2003 izhaja, da je zakonodajalec Unije prostovoljno uporabil široke opredelitve, da bi zajel več možnosti. Ta namen je razviden iz uporabe splošnih izrazov, kot so „vse pravice in dolžnosti“ ali „oseba“, in člena „zlasti“. Predvsem uporaba tega člena v opredelitvi pojma pravica do stikov z otrokom v členu 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 po mojem mnenju dokazuje željo zakonodajalca Unije po široki opredelitvi te pravice.

47. Zato, čeprav pojem starševska odgovornost glede na člen 2, točki 7 in 8, Uredbe št. 2201/2003 zajema vse fizične ali pravne osebe, ki imajo pravico do stikov – pri čemer je ta prav tako široko opredeljena v členu 2, točka 10, te uredbe – se mi zdi jasno, da lahko tako starševska odgovornost (kot splošen pojem) kot pravica do stikov z otrokom (kot del tega splošnega pojma) za namene te uredbe pripadata vsaki fizični ali pravni osebi. [32]

48. Iz opredelitve pojma starševska odgovornost v točki 7 navedenega člena res izhaja, da je pravica do stikov samo element starševske odgovornosti. [33] Predvsem v položaju, kot je obravnavani v postopku v glavni stvari, v katerem starševsko odgovornost v skladu z nacionalnim pravom skupaj izvršujeta oba od staršev, ima samo eden od staršev (v obravnavani zadevi oče) pravico do varstva in vzgoje otroka, medtem ko ima drugi (v obravnavani zadevi mati) običajno pravico do stikov z otrokom. Če v takih okoliščinah tretja oseba predlaga, da se ji prizna pravica do stikov z otrokom, se zaradi določitve sodne pristojnosti postavlja vprašanje, ali Uredba št. 2201/2003 zajema tudi pravico do stikov, ki je ločena od tiste, ki je bila z nacionalnim pravom priznana enemu od staršev (v obravnavani zadevi materi), in ali lahko zato izvrševanje te pravice zahtevajo tudi tretje osebe, kot so stari starši.

49. Za odgovor na to vprašanje je treba spomniti, da je iz besedila in sistematike določb Uredbe št. 2201/2003 razvidno, da je zakonodajalec Unije želel zajeti čim več načinov, ki otroku omogočajo, da vzdržuje osebne odnose ne samo s starši, temveč tudi z drugimi družinskimi člani ali bližnjimi osebami. [34] Po mojem mnenju nič v preučenih opredelitvah in njihovem ozadju načeloma ne nasprotuje temu, da se lahko babica sklicuje na pravila o pristojnosti iz Uredbe in predlaga priznanje pravice do stikov.

50. Preveriti je treba, ali to razlago potrjuje tudi cilj določb Uredbe št. 2201/2003.

30 V Uredbi št. 2201/2003 je ta opredelitev omejena samo *ratione temporis* („v omejenem časovnem obdobju“), saj iz opredelitve ni razvidna nobena omejitev *ratione personae*.

31 Ta opredelitev natančneje določa, da so lahko nosilci starševske odgovornosti tudi druge osebe poleg staršev. Ta izraz vključuje ne samo nosilce, ki so starševsko odgovornost pridobili na podlagi razmerja med starši in otroki, skrbništva in varuštva polnoletne nerazsodne osebe, in podobne institucije, temveč tudi nosilce, ki so starševsko odgovornost pridobili kot partnerji enega od staršev, ki ima starševsko odgovornost. Glej Pintens, W., 2016, op. cit., člen 2, točka 22.

32 V zvezi s tem glej Pintens, W., op. cit., str. 88: „Since the Brussels IIbis Regulation has a broader scope – third persons can be holders of parental responsibility – there is no reason to exclude rights of access from the scope of the Regulation when the holder is a third person.“

33 Glej točko 43 teh sklepnih predlogov.

34 Kot je med drugim partner enega od staršev, ki je nosilec starševske odgovornosti. Otrok je namreč lahko vzpostavil zelo bližnji, močan in stabilen osebni odnos z materinim ali očetovim partnerjem oziroma partnerico. Glej točko 45 teh sklepnih predlogov in opombo 31.

2. Teleološka razlaga določb Uredbe št. 2201/2003

51. Razlaga, pri kateri se upošteva cilj Uredbe št. 2201/2003, prav tako potrjuje uporabo te uredbe za pravico starih staršev do stikov z otrokom.

52. Najprej naj spomnim, da je eden od ciljev Uredbe št. 2201/2003 spodbujati medsebojno priznavanje sodnih odločb. To je razvidno iz uvodne izjave 2 te uredbe, v kateri je poudarjeno, da je to medsebojno priznavanje sodnih odločb „temelj za oblikovanje resničnega pravosodnega prostora“.[35] Iz tega razloga mora priznavanje in izvrševanje sodnih odločb, izrečenih v državi članici, „temeljiti na načelu medsebojnega zaupanja, razloge za nepriznanje pa je treba omejiti na kar najmanjši obseg“, kot je navedeno v uvodni izjavi 21 Uredbe št. 2201/2003. Poleg tega iz uvodne izjave 2 te uredbe izhaja, da je pravica do stikov z otrokom prednostna naloga zakonodajalca Unije.

53. Dalje, da bi se zagotovila enakost za vse otroke, je v uvodni izjavi 5 Uredbe št. 2201/2003 navedeno, da ta uredba zajema vse odločbe o starševski odgovornosti, vključno z ukrepi za zaščito otrok, neodvisno od kakršne koli povezave s postopki v zakonskih sporih.[36] V zvezi s tem je v Uredbi št. 2201/2003, kot je razvidno iz preučitve njenega člena 2, točke 7, 8 in 10, uporabljen širok pojem nosilcev starševske odgovornosti, ki zajema ne samo vse fizične osebe, ki imajo starševsko odgovornost v zvezi z otrokom, temveč tudi tretje osebe ali pravne osebe, kot so organi za zaščito otrok.

54. Nazadnje naj spomnim, da so, kot je razvidno iz točk od 35 do 37 teh sklepnih predlogov, pravila, ki izhajajo iz Uredbe št. 2201/2003 v zvezi s starševsko odgovornostjo, in zlasti pravila o pristojnosti, oblikovana – in jih je posledično treba razlagati – tako, da ne upoštevajo interesa vlagatelja, temveč interese otroka, zlasti merilo povezanosti.[37] Tako je treba Uredbo št. 2201/2003 teleološko razlagati z vidika prevlade otrokove koristi kot vodilnega načela, ki je potrjeno tako v uvodnih izjavah kot v določbah te uredbe.[38]

55. Kakšne ugotovitve lahko ob upoštevanju navedenega izpeljemo iz preučitve ciljev Uredbe št. 2201/2003?

56. Odgovor se mi zdaj zdi očiten. Res je, da ni posebnih določb, ki se uporabljajo za položaj, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, ko eden od starih staršev predlaga, da se mu prizna pravica do stikov z vnukom. Vendar po mojem mnenju ni pravne praznine. Iz ciljev Uredbe št. 2201/2003 je namreč jasno razvidno, da nič ne utemeljuje tega, da se pravica do stikov z otrokom izvzame iz področja uporabe te uredbe, kadar vlagatelj, ki predlaga priznanje pravice do stikov, ni eden od staršev, temveč oseba, ki ima pravne ali dejanske družinske vezi z otrokom, kot velja v obravnavani zadevi. Poleg tega bi lahko priznanje pravice do stikov z otrokom osebi, ki ni eden od staršev, poseglo v pravice in dolžnosti staršev (v obravnavani zadevi v očetovo pravico do varstva in vzgoje ter materino pravico do stikov). Zato bi moralo za preprečitev nasprotujočih si ukrepov in upoštevanje otrokove koristi o pravicah do stikov odločati isto sodišče, to je sodišče v kraju običajnega prebivališča otroka.[39]

35 Glej tudi uvodno izjavo 23 Uredbe št. 2201/2003; sklepe Evropskega sveta iz Tampereja z dne 15. in 16. oktobra 1999, točka 34, ki so na voljo na internetnem naslovu http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_fr.htm, in delovni dokument Komisije „Reconnaissance mutuelle des décisions en matière de responsabilité parentale“, COM(2001) 166 final, str. 3.

36 Čeprav se Uredba št. 2201/2003 uporablja za vse sodne odločbe o starševski odgovornosti, mora zajemati tudi vse sodne odločbe o pravici do stikov ne samo za starše, temveč tudi za tretje osebe, kot so „zlasti stari starši“. Glej v tem smislu Pintens, W., *loc. cit.*, člen 1, točka 70.

37 Glej uvodno izjavo 12 Uredbe št. 2201/2003.

38 Glej točki 73 in 74 teh sklepnih predlogov.

39 To velja še toliko bolj, ker kolizijska pravila, ki določajo pravo, ki se uporablja za vprašanja starševske odgovornosti, niso harmonizirana. Če bi sodišča različnih držav članic odločala o starševski odgovornosti več oseb (staršev in starih staršev), bi zato uporabljala nacionalna kolizijska pravila. Ta pravila pa se lahko zelo razlikujejo. Sodne odločbe o starševski odgovornosti, ki jo ima več oseb, bi torej izdala različna sodišča, in to na podlagi bistveno različnih zakonodaj, čeprav bi se te odločbe v bistvu nanašale na istega otroka. Nasprotno pa sprejetje širokega pristopa k pojmom, ki označujejo področje uporabe Uredbe št. 2201/2003, omogoča določeno harmonizacijo sodnih odločb, vsaj kar zadeva pravo, ki se uporablja, in preprečuje zaplete, ki so posledica neharmoniziranih kolizijskih pravil.

57. V tem smislu se strinjam s trditvijo Komisije, da če morajo biti predlogi za priznanje pravice do stikov, ki jih vložijo osebe, ki niso starši, izvzeti iz področja uporabe Uredbe št. 2201/2003, bo sodna pristojnost za te predloge določena na podlagi neharmoniziranih nacionalnih pravil. Tveganje izpostavitve otroka sporu pred sodiščem, s katerim nima tesne vezi, ter tveganje vzporednih postopkov in nezdružljivih sodnih odločb bi se povečali, kar bi bilo v nasprotju s ciljem Uredbe št. 2201/2003, ki je vzpostaviti enotna pravila o pristojnosti, s katerimi se upošteva načelo povezanosti v sodnih postopkih.

58. Iz točk od 43 do 57 teh sklepnih predlogov torej izhaja, da razlaga določb Uredbe št. 2201/2003, v skladu s katero se ta uredba nanaša na predlog za priznanje pravice do stikov, ki ga vloži eden od starih staršev, ne bi bila v nasprotju s ciljem, ki ga zakonodajalec Unije uresničuje v okviru te uredbe.

59. Kot bom pojasnil v nadaljevanju, to razlago potrjuje zgodovina nastanka Uredbe št. 2201/2003.

3. Zgodovinska razlaga določb Uredbe št. 2201/2003

60. Preden bom predlagal odgovor na vprašanje, ki ga je postavilo predložitveno sodišče, se mi zdi primerno preučiti ne samo zgodovinsko ozadje Uredbe št. 2201/2003, temveč tudi zakonodajo, ki je veljala pred to uredbo.

a) Pripravljalni dokumenti za Uredbo št. 2201/2003

61. Na prvem mestu je treba glede pripravljalnih dokumentov opozoriti, da je bilo, kot je razvidno iz točk 30 in 43 teh sklepnih predlogov, področje uporabe Uredbe št. 1347/2000, to je akta, ki je veljal pred Uredbo št. 2201/2003, v zadevah starševske odgovornosti omejeno samo na spore, ki so se nanašali na starše. Ta omejitev je veljala tudi za postopke v zvezi s pravico do stikov z otrokom (pravica do stikov enega od staršev z otrokom).

62. Ob upoštevanju številčnosti družinskih sporov zaradi nemožnosti enega od staršev, da izvršuje svojo pravico do stikov v drugi državi članici, je Francoska republika leta 2000 predstavila pobudo za sprejetje uredbe Sveta o medsebojnem izvrševanju sodnih odločb o pravici do stikov z otroki.[40] Svet Unije je ob preučitvi te pobude sklenil, da se ta lahko nadaljuje samo vzporedno s prizadevanjem za razširitev področja uporabe Uredbe št. 1347/2000. To je zagotovilo enako obravnavanje vseh otrok, da bi se upoštevala družbena stvarnost, kot je diverzifikacija družinskih struktur.[41]

63. Ta institucija je leta 2001 med pripravo predloga Komisije za uredbo o starševski odgovornosti objavila delovni dokument, iz katerega je bilo očitno, da namerava uporabiti precej širšo razlago pojma pravica do stikov, kot je bila uporabljena v Uredbi št. 1347/2000.[42] Komisija je v tem delovnem dokumentu navedla, da „[č]eprav Uredba [št. 1347/2000] prepušča urejanje tega vprašanja nacionalnemu pravu, je bilo predlagano, da gre novi akt dlje, kar zadeva izvrševanje pravice do stikov, na primer z zahtevo, da ima vsak nekdanji družinski član otroka, kot je nekdanji zakonec enega od staršev, pravico do stikov ali pravico zahtevati izvrševanje te pravice“.[43] Komisija je v navedenem dokumentu menila še, da bi nekatere države članice lahko izrazile vsebinska vprašanja o določanju oseb s pravico do stikov kot pogoje, od katerih bi bilo odvisno priznavanje sodne odločbe v drugih državah članicah. Poleg tega je v istem dokumentu ugotovila, da bi se z vključevanjem takih vprašanj pojavila resnična nevarnost, da bi država članica, v kateri se zahteva priznanje, vsebinsko preučevala sodne odločbe, kar bi škodilo samemu cilju medsebojnega priznavanja. Komisija je zato sklepala, da bi

40 UL 2000, C 234, str. 7. Glej tudi uvodno izjavo 4 Uredbe št. 2201/2003. Ta pobuda se je nanašala samo na izvrševanje pravice enega od staršev do stikov z otroki.

41 Glej točko 29 teh sklepnih predlogov in COM(2001) 166 final, str. 1 in 2.

42 COM(2001) 166 final, str. 1.

43 *Ibid.*, str. 20.

razširitev mehanizma novega pravnega instrumenta na vse sodne odločbe o starševski odgovornosti „ne glede na njihovo vsebino, zadevne otroke ali osebe, ki lahko izvršujejo pravico do vzgoje in varstva ali pravico do stikov," omogočila boljše izpolnjevanje mandata Sveta v zvezi s tem novim instrumentom in izvajanje prve faze programa ukrepov o medsebojnem priznavanju, katerega cilj je odpraviti razglasitev izvršljivosti.[44]

64. Komisija v pisnem stališču poudarja, da delovni dokument napotuje tudi na osnutek evropske konvencije o stikih z otroki.[45] Pojasnjuje, da je v tem osnutku otrokom priznana pravica do vzdrževanja osebnih odnosov ne samo s starši, temveč tudi z drugimi osebami, ki imajo družinske vezi z njimi, kot so stari starši.[46]

65. Po mojem mnenju je iz točk od 61 do 63 teh sklepnih predlogov jasno razvidno, da pripravljalni dokumenti za Uredbo št. 2201/2003 potrjujejo željo zakonodajalca Unije po razširitvi področja uporabe Uredbe št. 1347/2000, ki je bilo omejeno na starševske spore. To željo potrjuje dejstvo, da so se ti dokumenti jasno nanašali na vse sodne odločbe o starševski odgovornosti in posledično o pravici do stikov neodvisno od oseb, ki bi to pravico lahko izvrševale, in brez izvzetja starih staršev.

b) Haaška konvencija iz leta 1996

66. Spomniti je treba, da so se določbe Uredbe št. 2201/2003 o pristojnosti v sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo v veliki meri zgledovale po Haaški konvenciji z dne 19. oktobra 1996.[47] Uredba št. 2201/2003 je izhajala iz načela enotne pristojnosti,[48] to je pristojnosti organov države običajnega prebivališča otroka, ki je potrjeno v tej konvenciji.[49]

67. V členu 3 Haaške konvencije iz leta 1996 so opredeljeni ukrepi, ki spadajo na njeno področje uporabe. Ti ukrepi zajemajo zlasti ukrepe v zvezi s starševsko odgovornostjo in ukrepe v zvezi s pravico do stikov.[50] Uredba št. 2201/2003 v členu 2, točka 7, v bistvu povzema opredelitev starševske odgovornosti, ki izhaja iz Haaške konvencije iz leta 1996, vendar v tej opredelitvi[51] – v nasprotju z opredelitvijo pojma starševska odgovornost v Uredbi št. 2201/2003 – pravica do stikov ni izrecno omenjena. Iz te neomembe se načeloma lahko sklepa, da v okviru te konvencije nosilec pravice do stikov ni nujno nosilec starševske odgovornosti.[52]

44 *Ibid.*, str. 5 in 20. Glej tudi Svet (Pravosodje, notranje zadeve in civilna zaščita) z dne 30. novembra in 1. decembra 2000, str. 4 in 5, „Program ukrepov za izvajanje načela vzajemnega priznavanja sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah" (UL 2001, C 12, str. 1).

45 COM(2001) 166 final, str. 15, opomba 33. V zvezi s to konvencijo glej točko 72 teh sklepnih predlogov.

46 V delovnem dokumentu Komisije je omenjena tudi opredelitev pojma „družinske vezi" iz navedenega osnutka konvencije. Glej COM(2001) 166 final, str. 15, opomba 33.

47 Haaška konvencija o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju, uveljavljanju in sodelovanju glede starševske odgovornosti in ukrepov za varstvo otrok (v nadaljevanju: Haaška konvencija iz leta 1996), na voljo na internetnem naslovu https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/full-text/?cid=70.

48 V skladu s členom 8(2) Uredbe št. 2201/2003 se odstavek 1 tega člena uporablja ob upoštevanju členov 9, 10 in 12.

49 Člen 8 in naslednji. Glej tudi točke 6, 9 in 34 teh sklepnih predlogov. O nujnosti enotne razlage enakih pojmov iz Haaške konvencije iz leta 1996 in Uredbe št. 2201/2003 glej sklepne predloge generalne pravobranilke J. Kokott v zadevi A (C-523/07, EU:C:2009:39, točke od 24 do 26).

50 Člen 3(a) in (b) te konvencije določa, da se „[u]krepi, omenjeni v 1. členu, […] lahko nanašajo predvsem na: […] dodelitev, izvajanje, prenehanje ali omejitev starševske odgovornosti in njen prenos; […] pravico do stikov, vključno s pravico odpeljati otroka za določen čas v kraj, ki ni njegovo običajno prebivališče".

51 V skladu s členom 1(2) te konvencije „izraz ‚starševska odgovornost' vključuje starševsko avtoriteto ali drugo podobno razmerje avtoritete, ki določa pravice, pooblastila in obveznosti staršev, skrbnikov ali drugih zakonitih zastopnikov v razmerju do otroka ali njegovega premoženja". Glej obrazložitveno poročilo Paula Lagarda o Haaški konvenciji iz leta 1996, na voljo na internetnem naslovu https://assets.hcch.net/upload/expl34.pdf.

52 V skladu s poročilom P. Lagarda, op. cit., str. 542, je „[o]predelitev [starševske odgovornosti] […] široka. […] To odgovornost običajno izvršujejo starši, vendar jo lahko pod pogoji, določenimi v nacionalnih zakonodajah, v celoti ali delno izvršujejo tretje osebe v primerih smrti, nesposobnosti, nezmožnosti ali nedostojnosti staršev ali če starši otroka zanemarjajo".

68. Opredelitev pravice do stikov z otrokom v členu 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 pa je bila napisana enako kot opredelitev v Haaški konvenciji iz leta 1996.[53] Vendar Lagardovo poročilo ne vsebuje ničesar o tem, ali predlogi za priznanje pravice do stikov, ki jih vložijo osebe, ki niso starši, zlasti stari starši, spadajo na področje uporabe Haaške konvencije iz leta 1996.

69. Poznejša navodila, ki so jih sprejele države članice Haaške konference o mednarodnem zasebnem pravu, vseeno kažejo, da je pomen, ki ga ima za otroka ohranjanje osebnih odnosov z drugimi osebami, s katerimi ga povezujejo družinske vezi, splošno priznan, in vsebujejo pojasnilo, da „[n]iti Haaška konvencija iz leta 1980 niti Haaška konvencija iz leta 1996 ne omejujeta pravice do stikov na stike, ki obstajajo med starši in otroki“.[54]

70. Ob upoštevanju vseh teh elementov in zlasti prevlade otrokove koristi kot vodilnega načela pri vsaki razlagi določb Uredbe št. 2201/2003 v zvezi s starševsko odgovornostjo sem prepričan, da se ta uredba uporablja tudi za predlog za priznanje pravice starih staršev do stikov z otrokom.

4. Drugi mednarodni instrumenti o osebnih odnosih z otroki

71. Široka razlaga pravice do stikov z otrokom ni značilna samo za Uredbo št. 2201/2003. Tudi v drugih mednarodnih dokumentih, ki se nanašajo na osebne odnose z otroki, je namreč uporabljen razširjen pojem pravice do stikov z otrokom.

72. V zvezi s tem na prvem mestu ugotavljam, da Konvencija o stikih z otroki v členu 5(1) določa, da se „[o]b upoštevanju otrokove koristi […] lahko osebni stiki vzpostavijo med otrokom in osebami, ki niso starši in imajo z otrokom družinske vezi“.[55] V členu 2(d) te konvencije pa so „družinske vezi“ opredeljene kot „tesni odnosi, kot so odnosi med otrokom in njegovim starimi starši ali njegovimi brati in sestrami, ki izhajajo iz prava ali dejanskega družinskega razmerja“.

73. V zvezi s tem je v obrazložitvenem poročilu o navedeni konvenciji najprej jasno navedeno, da je določitev oseb, poleg staršev, s katerimi lahko otrok vzdržuje osebne odnose, če to ni v nasprotju z njegovo koristjo, „ključnega pomena“.[56] V nadaljevanju je poudarjeno, da je bil v nekaterih državah članicah z zakonodajo razširjen krog oseb, ki se jim prizna ali ki lahko zaprosijo za osebne odnose z otrokom. Opozorjeno je, da medtem ko „je s temi zakoni starim staršem priznana pravica do vzdrževanja osebnih odnosov z otrokom, jim je z drugimi zakoni priznana samo pravica, da zaprosijo za vzdrževanje teh osebnih odnosov“.[57] Skratka, v tem poročilu je ugotovljeno, da se v sodni praksi o EKČP priznava, da varstvo iz člena 8 EKČP zajema vzdrževanje osebnih odnosov med enim od starih staršev in njegovimi vnuki.[58]

53 O razmerjih Uredbe št. 2201/2003 do Haaške konvencije iz leta 1996 glej člen 61 te uredbe.

54 *Contacts transfrontières relatifs aux enfants. Principes généraux et Guide de bonnes pratiques*, Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Family Law, 2008, str. 5 in opomba 38. Poleg tega je treba opozoriti, da je mogoče najti sklicevanja na pravico starih staršev do stikov z otrokom v primerih 5B in 8A v *Manuel pratique sur le fonctionnement de la Convention de La Haye de 1996 sur la protection des enfants*, 2014, str. 64, 65 in 86, na voljo na internetnem naslovu https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=70.

55 Konvencija o stikih z otroki, Strasbourg, 15. maj 2003, Svet Evrope, *Série des traités européens*, št. 192. To konvencijo so izmed držav članic ratificirale samo Češka republika, Republika Hrvaška, Republika Malta in Romunija. Vendar ostaja pomembna, ker predvsem kodificira sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju: ESČP) o razlagi pravice do spoštovanja družinskega življenja, določene v členu 8 EKČP, ki je zavezujoča za vse države članice.

56 Obrazložitveno poročilo o Konvenciji o stikih z otroki, Svet Evrope, *Série des traités européens*, št. 192, Strasbourg, 15. maj 2003, točki 9 in 34. V tem poročilu je omenjena tudi Evropska konvencija z dne 20. maja 1980 o priznavanju in izvršitvi odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki, Svet Evrope, *Série des traités européens* št. 105, Luxembourg, 20. maj 1980, ki omenja „osebo“, ki uveljavlja pravico do stikov.

57 Obrazložitveno poročilo o Konvenciji o stikih z otroki, op. cit., točki 9 in 47. V zvezi s primerjavo zakonodaje na področju starševske odgovornosti glej Granet, F., „L'exercice de l'autorité parentale dans les législations européennes“, *La documentation française*, 2002.

58 Obrazložitveno poročilo o Konvenciji o stikih z otroki, op. cit., točka 9.

74. Na drugem mestu je torej treba spomniti, da se v členu 8 EKČP priznava, da ima „[v]sakdo […] pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja“. Kot je bilo navedeno v prejšnji točki, je Evropsko sodišče za človekove pravice odločilo, da so „vezi med starimi starši in vnuki […] zajete z družinskimi vezmi v smislu člena 8 Konvencije“.[59] To sodišče je zlasti v zadevi, ki se nanaša na odlog izvrševanja starševske odgovornosti, odločilo, da „ni sporno, da so vprašanja v zvezi z odnosi med [babico] in njenimi vnuki zajeta s členom 8 Konvencije“. ESČP je poleg tega opozorilo, da „družinsko življenje v smislu člena 8 zajema vsaj odnose med bližnjimi sorodniki, ki imajo lahko v njem bistveno vlogo, na primer med starimi starši in vnuki. Spoštovanje tako razumljenega družinskega življenja pomeni, da mora država ukrepati tako, da omogoči normalen razvoj teh odnosov“.[60]

75. Po mojem mnenju je iz točk od 43 do 74 teh sklepnih predlogov jasno, da jezikovna, teleološka, sistematična in zgodovinska analiza določb Uredbe št. 2201/2003 potrjuje idejo, da se pravilo o pristojnosti iz člena 8 te uredbe uporablja tudi za predlog za priznanje izvrševanja pravice do stikov, ki jo vložijo osebe, ki niso starši, zlasti drugi *de iure* in *de facto* družinski člani.

76. Zato menim, da je treba na vprašanje za predhodno odločanje odgovoriti, da je treba pojem „pravica do stikov z otrokom“ iz člena 1(2)(a) in člena 2, točka 10, Uredbe št. 2201/2003 razlagati tako, da zajema pravico starih staršev do stikov z vnuki.

C. Namesto zaključka

77. Kot sem navedel zgoraj, ne samo iz besedila, ciljev in sistematike, temveč tudi iz zgodovine nastanka Uredbe št. 2201/2003 izhaja, da se ta uredba uporablja za predlog za priznanje pravice starih staršev do stikov z otrokom.

78. Iz moje analize je tudi razvidno, da z Uredbo št. 2201/2003 iz pojma pravica do stikov niso izvzete osebe, ki niso starši, vendar imajo pravne ali dejanske družinske vezi z otrokom (zlasti sestre in bratje ali nekdanji zakonec ali nekdanji partner enega od staršev). Ob upoštevanju nenehnega spreminjanja naše družbe in obstoja novih oblik družinskih struktur bi lahko izvrševanje pravice do stikov v smislu Uredbe št. 2201/2003 zadevalo številne osebe.[61] Primer nekdanjega partnerja tistega od staršev, ki je nosilec starševske odgovornosti, in posledično staršev tega nekdanjega partnerja – ki jih otrok šteje za stare starše – ali primer tete ali strica, ki mu je ob začasni odsotnosti enega ali obeh od staršev naložena skrb za otroka, sta samo dva primera, s katerima bi se lahko Sodišče eventualno srečalo v okviru razlage navedene uredbe.[62]

79. Res je, da se Uredba št. 2201/2003 nanaša samo na pravila o pristojnosti, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb, med drugim v sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo. Posledično v tej fazi razvoja prava Unije vprašanje, katerim osebam bo pravica do stikov z otrokom priznana – ali ne – spada na področje nacionalnega prava. Zato je toliko bolj pomembno imeti na voljo pravilo o eni in enotni pristojnosti, to je o pristojnosti organov države članice običajnega prebivališča otroka, da se zagotovita priznavanje in izvrševanje sodnih odločb, izdanih v različnih državah članicah.

59 V zadevi v zvezi z odlogom izvrševanja pravice starih staršev do stikov z otrokom zaradi kazenskega pregona njunega sina, ki je oče otroka, glej ESČP, 20. januar 2015, Manuello in Nevi proti Italiji (CE:ECHR:2015:0120JUD000010710, točka 53 in navedena sodna praksa).

60 ESČP, 13. julij 2000, Scozzari in Giunta proti Italiji (CE:ECHR:2000:0713JUD003922198, točka 221), in 13. junij 1979, Marckx proti Belgiji (CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, točka 45).

61 Glej točko 29 teh sklepnih predlogov.

62 Glej točke 31, 32, 49, 64, 69 in 75 teh sklepnih predlogov.

V. Predlog

80. Glede na vse navedeno Sodišču predlagam, naj na vprašanje za predhodno odločanje, ki ga je postavilo Varhoven kasatsionen sad (vrhovno kasacijsko sodišče, Bolgarija), odgovori:

Pojem „pravica do stikov z otrokom“ iz člena 1(2)(a) in člena 2, točka 10, Uredbe Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1347/2000 je treba razlagati tako, da zajema pravico starih staršev do stikov z vnuki.